

บทที่ 7

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น” นี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ข้อ หนึ่งในบทที่ 7 ซึ่งเป็นบทสุดท้าย จะเป็นการสรุปและอภิปรายผลการวิจัยทั้งหมด ทั้งนี้ ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ การสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต และผลผลิต โดยแต่ละส่วนมีสาระสำคัญดังนี้

การสรุปผลการวิจัย

ภายใต้หัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ 4 ข้อ โดยมีประเด็นหลักของแต่ละหัวข้อย่อยต่อไปนี้

1. บริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของพื้นที่วิจัย

1.1 บริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนบ้านโป่งขวาง

ประวัติความเป็นมาของบ้านโป่งขวางนั้นมีตำนานเรื่องเล่าว่าชาวบ้านในหมู่บ้านโป่งขวางสืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าลัวะ ที่อาศัยอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา ประเทศพม่า ต่อมา เกิดสงครามสู้รบกับชาวพม่าและพ่ายแพ้สงคราม จึงอพยพถอยหนีเรื่อยมาจนถึงห้วยน้ำอุ่น ซึ่งตั้งอยู่ในเขตบ้านแม่ฝั้ว อำเภอเสริมงาม จังหวัดลำปาง ต่อมา ชาวไต (ลื้อ) ได้พยายามมีอำนาจเหนือชาวเผ่าลัวะ ชาวลัวะจึงพากันอพยพเพื่อหนีชาวไตมาอยู่ที่น้ำแม่คราว (ปัจจุบันเป็นบ้านแม่ยามเหนือ) แต่ชาวไตก็ยังติดตามมาอีกจึงพากันอพยพมาอยู่ที่สบแม่สั่น ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนในปัจจุบัน

ข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ที่คนในชุมชนได้บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรระบุไว้ว่า ย้อนหลังไปในราว พ.ศ.2500 หมู่บ้านโป่งขวางมีประชากรอาศัยอยู่ประมาณร้อยละห้าสิบกว่าหลังจากเรือน ผู้คนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ดำรงชีพด้วยการทำการเกษตร ไฟฟ้าเริ่มเข้าถึงหมู่บ้านในปี พ.ศ.2529 ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน ชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านก็เริ่มเดินทางไปทำงานต่างประเทศเพื่อนำรายได้มาเลี้ยงครอบครัวโดยส่วนใหญ่ไปทำงานก่อสร้างที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย สิงคโปร์ และบรูไน เมื่อเก็บเงินได้ก็ส่งเงินมาให้ครอบครัว และกล่าวได้ว่าชุมชนได้เงินตราจากต่างประเทศในส่วนนี้ที่มาช่วยในการพัฒนาชุมชน

ชาวชุมชนบ้านโป่งขวางนับถือเจ้าพ่อสององค์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าเจ้าปู่และเจ้าฮัก ตามความเชื่อของชาวบ้าน เจ้าปู่สถิตย์อยู่ในหมู่บ้าน ส่วนเจ้าฮักนั้นอยู่อีกฟากฝั่งหนึ่งของแม่น้ำ โดยชาวบ้านจะมีการเซ่นไหว้เจ้าปู่เจ้าฮักเป็นประจำทุกปี ปีละ 2 ครั้ง นอกเหนือจากการเซ่นไหว้เจ้าปู่เจ้าฮักเป็นประจำทุกปีแล้ว ชาวชุมชนบ้านโป่งขวางยังมีประเพณีพิธีกรรมที่สำคัญอื่นๆ อีกหลายอย่าง อาทิ การเฉลิมฉลองพระธาตุประจำปีหมู่บ้านในเดือน 6 เป็ง (เดือนมีนาคม) และในเดือน 12 เป็ง (เดือนกันยายน) ชาวบ้านจะมีการแผ่เมตตาเนื่องในประเพณีตานเปรตตะพี

เนื่องจากชุมชนบ้านโป่งขวางเป็นชุมชนของผู้คนที่สืบเชื้อสายมาจากกลุ่มบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน (indigenous) ทำให้มีจุดเด่นที่สำคัญคือความสามัคคีปรองดองของคนในชุมชน ในหมู่บ้านยังคงมีการเอามื้อใน

การทำกิจกรรมทางการเกษตร เช่น การเกี่ยวข้าว รวมไปถึงการลงแรงช่วยเหลือกันในงานบุญประเพณีต่างๆ ทั้งงานบุญรวมของชุมชน และงานบุญของปัจเจก เช่น งานแต่งงาน งานบวช หรืองานศพ นอกจากนี้ เมื่อมองถึงฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนในชุมชนก็พบว่าคนส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมใกล้เคียงกัน ไม่มีช่องว่างหรือความแตกต่างทางเศรษฐกิจและสังคมที่เด่นชัด คนในชุมชนที่เป็นผู้สูงอายุและผู้ใหญ่ โดยมากได้รับการศึกษาภาคบังคับ แต่ในรุ่นหนุ่มสาวและเยาวชน มีแนวโน้มที่จะศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น หลังจากสำเร็จการศึกษาภาคบังคับแล้ว

เกี่ยวกับบริบทด้านเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านโป่งขากมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 213 หลังคาเรือน มีรายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนประมาณ 30,000-50,000 บาท/ปี ผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนส่วนมากคือคนในวัยกลางคน (30-40 ปี) ซึ่งเป็นกำลังหลักของครอบครัว รองลงมาคือกลุ่มเด็กและเยาวชน และผู้สูงอายุ คนเฒ่าคนแก่ ส่วนคนหนุ่มสาวโดยมากจะออกไปศึกษาต่อหรือทำงานนอกหมู่บ้านโดยมาก ในทัศนะของคนภายในชุมชน เห็นว่าสภาพเศรษฐกิจของหมู่บ้านในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากสภาพเศรษฐกิจแบบดั้งเดิมหรือแบบยังชีพ ไปเป็นเศรษฐกิจแบบใช้เงินตราแลกเปลี่ยนโดยสิ้นเชิง เปลี่ยนจากการทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงชีพไปเป็นการทำการเกษตรเพื่อขายแล้วนำเงินที่ได้ไปซื้อหาสินค้าสิ่งอำนวยความสะดวกที่ต้องการ

1.2 บริบททางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคม และเศรษฐกิจของชุมชนบ้านส้มป่อย

บ้านส้มป่อยตั้งอยู่ใน ต.แม่สั่น อ.ห้างฉัตร จ.ลำปาง พื้นที่ชุมชนมีลักษณะเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำแม่สั่น อยู่ห่างจากตัวจังหวัดลำปางประมาณ 30 กิโลเมตร ชุมชนมีอายุประมาณกว่า 100 ปี ที่มาของชื่อชุมชนมาจากชื่อต้นดอกส้มป่อยซึ่งเป็นไม้มงคล เชื่อกันว่าคนร้อยละ 80 ในบ้านส้มป่อยสืบเชื้อสายมาจากชนเผ่าลัวะ แต่ปัจจุบันมีผู้ที่สามารถพูดภาษาลัวะได้เพียงร้อยละ 20 เนื่องจากชุมชนบ้านส้มป่อยมีอัตราการแต่งงานระหว่างคนในชุมชนกับคนจากภายนอกชุมชนค่อนข้างสูง

ชุมชนบ้านส้มป่อยมีชื่อเสียงโดดเด่นด้านศิลปวัฒนธรรมมายาวนาน ในจังหวัดลำปางต่างรู้โดยทั่วกันว่าหมู่บ้านแห่งนี้มีศิลปปี่พาทย์เพลงแม่เพลงอาศัยอยู่หลายคน มีดนตรีพื้นเมือง มีบทเพลงพื้นบ้านที่ประพันธ์โดยศิลปินพื้นบ้านเอง ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญของบ้านส้มป่อยที่ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ได้แก่ ประเพณีสงเคราะห์ส่งแถน การเอามื้อ (ลงแขก) ในการทำนาและการประกอบพิธีกรรมงานบุญต่างๆ ประเพณีปิ่นข้าวตอกดอกไม้ การเข้าทรง การบอกกล่าวเจ้าที่เจ้าทางด้วยหมากคำบูใบ ประเพณีตานข้าวใหม่ คนในชุมชนบ้านส้มป่อยนับถือศาสนาพุทธและยังคงมีความเชื่อเรื่องผีตามวัฒนธรรมล้านนาดั้งเดิม สิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำหมู่บ้านคือเจ้าพ่อเขื่อนบ้าน ซึ่งจะมีประเพณีเลี้ยงผีเจ้าพ่อเขื่อนบ้านเป็นประจำในวันที่ 14 เมษายนของทุกปี

ชุมชนบ้านส้มป่อยยังคงมีสภาพเป็นชุมชนหมู่บ้านที่คนในชุมชนมีความสัมพันธ์เชิงเครือญาติ ยังคงมีการลงแขกหรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “เอามื้อเอาแรง” ในการทำกิจกรรมต่างๆ เช่น การเกี่ยวข้าว การรื้อถอนบ้าน การสร้างบ้านใหม่ เป็นต้น

บริบททางสังคมอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับชุมชนบ้านส้มป่อยก็คือ การที่คนในชุมชนบางส่วนได้รวมตัวกันเพื่อเคลื่อนไหวทำกิจกรรมเชิงสังคมและวัฒนธรรมภายใต้ชื่อกลุ่มดอกส้มป่อย มีกิจกรรมต่อเนื่องคือกิจกรรมกลุ่มออมทรัพย์ เป้าหมายสำคัญของการตั้งกลุ่มออมทรัพย์ก็เพื่อเป็นเงินทุนกองกลางในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ และเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจสมาชิกภายในกลุ่ม

ชุมชนบ้านส้มป่อยมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 146 หลังคาเรือน อาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำนาทำไร่ หาของป่าและผลผลิตจากป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ผักหวาน ตัวแด้ เป็นต้น แล้วนำไปจำหน่ายที่ตลาดทุ่งเกวียน ตลาดขายสินค้าพื้นถิ่นมีชื่อของจังหวัด ซึ่งห่างจากชุมชนประมาณ 4 กิโลเมตร หลังฤดูการทำนาชาวบ้านบางส่วนจะยึดอาชีพรับจ้างตามโรงงาน แต่ในขณะเดียวกัน ปัจจุบัน บุตรหลานของคนในชุมชนบ้าน

สัปปายะซึ่งได้รับการศึกษาที่สูงกว่ารุ่นพ่อแม่ก็ประกอบอาชีพรับราชการและทำงานบริษัทห้างร้านมากยิ่งขึ้น โดยภาพรวม ชาวชุมชนบ้านสัปปายะมีฐานะทางเศรษฐกิจในระดับปานกลางค่อนข้างต่ำ

2. กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น
ภายใต้หัวข้อนี้ ได้แบ่งการสรุปผลการวิจัยออกเป็น 2 ประเด็น คือ 1) กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งขวาง และ 2) กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ชุมชนบ้านสัปปายะ โดยมีสาระสำคัญดังนี้

2.1 กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ชุมชนบ้านโป่งขวาง สิ่งที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการภายใต้กรอบแนวคิดเรื่องกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมได้แก่

2.1.1 การสร้างทีมงานค่ายและการวางแผนการทำงานร่วมกับแกนนำของชุมชน

2.1.2 การทำเวทีชุมชน 2 ครั้ง เวทีชุมชนครั้งแรกจัดในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2554 ที่ศาลาชุมชนบ้านโป่งขวาง มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันกับชุมชนถึงเป้าหมายของการดำเนินงาน เวทีชุมชนครั้งที่ 2 จัดในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ.2555 ณ โรงเรียนบ้านโป่งขวาง มีเป้าหมายเพื่อค้นหาข้อมูลสำคัญซึ่งเป็นผลลัพธ์จากการวิจัยให้กับชุมชน สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนกับ ชุมชนภายนอก และหาแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้กับเครือข่ายเยาวชนที่เกิดขึ้น

2.1.3 การทำกิจกรรมค่ายเยาวชน 8 ครั้ง เป็นกิจกรรมหลักของการ โดยค่ายเยาวชนที่จัดแต่ละครั้งจะมีวัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อสนับสนุนให้กลุ่มเยาวชนมีจิตสำนึกรักและภาคภูมิใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น มีทักษะในการแสวงหาความรู้ (การสื่อสารขาเข้า) และมีทักษะในการนำเสนอความรู้ (การสื่อสารขาออก)

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อละลายพฤติกรรมเยาวชน และสร้างความคุ้นเคยทำความรู้จักกัน

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 2 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างผู้นำกลุ่มและการทำงานเป็นทีม สร้างความสนใจใฝ่รู้ในวัฒนธรรมท้องถิ่น

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 3 มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนให้เยาวชนได้เรียนรู้วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนโดยใช้เครื่องมือต่างๆ

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 4 มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนให้เยาวชนได้เรียนรู้การถ่ายภาพเพื่อบันทึกเรื่องราวในชุมชน

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 5 มีวัตถุประสงค์เพื่อฝึกฝนให้เยาวชนได้เรียนรู้การวาดภาพเพื่อถ่ายทอดเรื่องราวของชุมชน

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นเรื่องการทำหนังสือและการตรวจทานข้อมูลที่บรรจุลงในหนังสือ

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 7 มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันศึกษาบทละครและสร้างฉากละคร ที่จะนำเสนอในเวทีชุมชนครั้งที่ 2 เวทีค้นหาข้อมูลสู่ชุมชน

กิจกรรมค่ายเยาวชนครั้งที่ 8 มีวัตถุประสงค์เพื่อซ้อมใหญ่การแสดงทั้งหมดในเวทีค้นหาข้อมูลสู่ชุมชน

2.2 กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่ชุมชนบ้านส้มป่อย
ภายใต้หัวข้อนี้สามารถสรุปได้ 3 ประเด็น คือ

2.2.1 ภาพรวมกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่บ้านส้มป่อย มีจุดเริ่มต้นจากการรวมตัวของกลุ่มผู้ใหญ่ภายในชุมชนทำวิจัยท้องถิ่นเรื่องการฟื้นฟูเพลงพื้นบ้าน เมื่อโครงการเสร็จสิ้นจึงนำไปสู่การรวมตัวกันภายใต้ชื่อกลุ่มวัฒนธรรมดอกส้มป่อย 2001 ส่งเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มเยาวชนเพื่อสืบทอดการแสดงพื้นบ้าน ต่อมา มีผู้เชี่ยวชาญด้านการตีกองปู่าได้นำความรู้และทักษะในการตีกลองมาถ่ายทอดให้เยาวชนในพื้นที่ เป็นการขยายฐานความสามารถด้านการแสดงพื้นบ้านของเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยจัดตั้งในลักษณะชมรม ปัจจุบันมีสมาชิกรวมทั้งสิ้น 30 คน เข้าร่วมกิจกรรมการประกวดตีกองปู่าในงานต่างๆ ทั้งในระดับอำเภอไปจนถึงระดับจังหวัด และได้รับรางวัลอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

2.2.2 กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของเครือข่าย ประกอบด้วยวิธีการถ่ายทอดองค์ความรู้ของสื่อบุคคลในท้องถิ่นซึ่งเน้นใช้จิตวิทยาการเรียนรู้สำหรับเด็ก เน้นการเรียนรู้ตามอัธยาศัยและการลงมือกระทำ และกิจกรรมอื่นๆ ก็ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วม เช่น กิจกรรมการฝึกซ้อม กิจกรรมการแข่งขัน และกิจกรรมการไหว้ครูประจำปี

2.2.3 องค์ประกอบสำคัญในการสร้างเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย ประกอบด้วย 1) บริบททางวัฒนธรรมของชุมชน 2) บุคลากรผู้เกี่ยวข้อง 3) กิจกรรม 4) พื้นที่สาธารณะสำหรับการดำเนินกิจกรรม และ 5) เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมของเครือข่าย

3. การผลิตหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยการมีส่วนร่วมของเครือข่ายเยาวชน

การสรุปผลการวิจัยภายใต้หัวข้อนี้ แบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วน ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น และ 2) เนื้อหาภายในหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น

3.1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น

กระบวนการผลิตหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่กลุ่มเยาวชนบ้านโป่งขวางได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น นับตั้งแต่การระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับภูมิปัญญาของชุมชนในด้านต่างๆ ผ่านกิจกรรมภายในค่ายเยาวชน จนกระทั่งสามารถจำแนกภูมิปัญญาของชุมชนออกเป็นประเด็น สำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ 1. เรื่องเล่าตำนานของชุมชน 2. สถานที่สำคัญ 3. การละเล่นและการแสดง 4. ภาษาพื้นถิ่น 5. อาหารท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มเยาวชนได้ทำกิจกรรมคู่ขนานเรื่องการเก็บรวบรวมข้อมูลและการบันทึกข้อมูลผ่านการทำกิจกรรมภาคสนามออกสำรวจชุมชน พูดคุยและสัมภาษณ์ผู้สูงอายุและผู้รู้ในชุมชนเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ เมื่อคณะนักวิจัยเห็นว่ากลุ่มเยาวชนที่เป็นเด็กโตโดยรวมมีทักษะพื้นฐานเพียงพอในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการแล้ว ก็ได้แบ่งกลุ่มเยาวชนออกเป็น 5 กลุ่ม แต่ละกลุ่มมีสมาชิกประมาณ 10-12 คน ประกอบด้วยเยาวชนที่เป็นเด็กโตและเด็กเล็กคละเคล้ากันไปในแต่ละกลุ่ม และขอความร่วมมือจากเยาวชนแต่ละกลุ่มให้รวบรวมข้อมูลที่เป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาของชุมชนเพื่อนำมาผลิตเป็นหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่น

บทบาทในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่แท้จริงเป็นของกลุ่มเด็กโต เนื่องจากมีทักษะการอ่าน และการเขียนเพียงพอต่อการรวบรวมข้อมูล แต่การแบ่งกลุ่มโดยให้เด็กเล็กได้เป็นสมาชิกภายในกลุ่มก็เพื่อสร้างความรู้สึกมีส่วนร่วมให้เกิดขึ้นกับเด็กเล็กด้วย

เมื่อคณะผู้วิจัยรวบรวมเนื้อหาทั้งหมดได้แล้ว ก็ได้นำมาจัดทำเป็นร่างต้นฉบับหนังสือบันทึกชุมทรัพย์วัฒนธรรมท้องถิ่นแล้วนำไปให้กลุ่มเยาวชนร่วมกันพิจารณาเนื้อหา รวมถึงมีการเติมเต็มข้อมูลส่วนที่ไม่สมบูรณ์เช่น ความหมายของภาษาลัวะบางคำ สูตรอาหารบางสูตร โดยการที่เยาวชนได้ไปขอความช่วยเหลือจากผู้ใหญ่ในชุมชนในการเติมเต็มและตรวจทานความถูกต้องของข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้สอบถามความคิดเห็นและความต้องการของกลุ่มเยาวชนเกี่ยวกับการนำภาพถ่ายจากกิจกรรมภายในค่ายเยาวชนมาประกอบในหนังสือ ซึ่งเยาวชนโดยส่วนมากต้องการให้นำภาพถ่ายจากค่ายมาใช้เป็นภาพประกอบในหนังสือด้วย นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนยังได้รวมกลุ่มวาดภาพชุมชนบ้านโป่งขวาง ซึ่งได้นำมาจัดทำเป็นภาพประกอบในหนังสือด้วย

3.2 เนื้อหาภายในหนังสือบันทึกชุมทรัพย์วัฒนธรรมท้องถิ่น

เนื้อหาที่ปรากฏในหนังสือบันทึกชุมทรัพย์วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นเป็นเนื้อหาที่คณะผู้วิจัยได้พูดคุยกับกลุ่มเยาวชนบ้านโป่งขวางที่เข้าร่วมค่ายเยาวชนเพื่อค้นหาประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นบ้านโป่งขวาง ซึ่งในที่สุด ก็ได้ประเด็นในการศึกษาทั้งสิ้น 5 ประเด็น ได้แก่ 1) เรื่องเล่าตำนานของชุมชน 2) สถานที่สำคัญ 3) การละเล่นและการแสดง 4) ภาษาพื้นถิ่น และ 5) อาหารท้องถิ่น ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้แบ่งภาระงานให้เยาวชนแต่ละกลุ่มรับผิดชอบกลุ่มละ 1 ประเด็น และให้ผู้มีส่วนร่วมได้เขียนแสดงความรู้สึกและความคิดเห็นต่อค่ายและชุมชนบ้านโป่งขวางเพิ่มเติมด้วย สำหรับที่มาของเนื้อหาเหล่านี้ จำแนกที่มาได้ 3 ลักษณะ คือ 1) เยาวชนรวบรวมข้อมูลเอกสารซึ่งมีผู้บันทึกหรือรวบรวมเอาไว้แล้ว 2) เยาวชนพูดคุยสัมภาษณ์ผู้รู้ในชุมชนหรือผู้สูงอายุ 3) เยาวชนพูดคุยสนทนากับผู้ปกครอง และ 4) เยาวชนสำรวจพื้นที่จริงและจดบันทึกข้อมูล

4. การถอดบทเรียนและสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

การสรุปเนื้อหาจะประกอบด้วยประเด็นหลัก 2 ประเด็น คือ 1) การถอดบทเรียนเรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม และ 2) การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีสาระสำคัญดังนี้

4.1 การถอดบทเรียนเรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ภายใต้หัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้านการสร้างเครือข่ายเยาวชนในพื้นที่วิจัยทั้งสองพื้นที่ ก่อนจะนำมาหาข้อสรุปเกี่ยวกับ 1) คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนในชุมชนบ้านโป่งขวาง 2) คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนในชุมชนบ้านสัมป่อย และ 3) การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสร้างเครือข่ายเยาวชนของทั้งสองชุมชน โดยทั้ง 3 ประเด็นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนบ้านโป่งขวาง มีลักษณะเด่น 12 ข้อ ได้แก่

- (1) กระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชนเกิดขึ้นจากคนนอกชุมชน
- (2) ทุนที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายประกอบด้วยทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมในระดับ

ชุมชน

- ถ่ายทอด
- (3) ชุมชนยังคงมีสื่อบุคคลอยู่เป็นจำนวนมาก แต่ยังพบข้อจำกัดเรื่องเทคนิคในการถ่ายทอด
 - (4) ผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายมีทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนหลากหลายวัย
 - (5) เครือข่ายยังไม่มี “เรื่องเล่า” และ “ความทรงจำร่วม” ที่เด่นชัด
 - (6) เยาวชนในเครือข่ายได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ส่งสารและผู้ผลิต
 - (7) ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนคือร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมลงมือกระทำในระดับกิจกรรม
 - (8) ในกระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชนมีการปรับประยุกต์ใช้ทั้งองค์ความรู้จากภายในและองค์ความรู้จากภายนอก
 - (9) เยาวชนในเครือข่ายยังไม่มีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายได้ด้วยตนเอง
 - (10) มีพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมได้เฉพาะกิจ
 - (11) ในการสร้างเครือข่ายเยาวชน ได้ใช้ทั้งสื่อสมัยใหม่และสื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน
 - (12) อายุของเครือข่ายเยาวชนยังไม่ถึง 1 ปี สถานภาพเพิ่งเริ่มต้น

4.1.2 คุณลักษณะของการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนบ้านสัมปอ มีลักษณะเด่น 12 ข้อ ได้แก่

- (1) กระบวนการสร้างเครือข่ายเยาวชนเกิดขึ้นจากคนในชุมชน
- (2) ทุนที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายประกอบด้วยทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมในระดับชุมชน
- (3) ชุมชนมีสื่อบุคคลที่มีศักยภาพในการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- (4) ผู้ที่มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายมีทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนหลากหลายวัย
- (5) เครือข่ายมี “เรื่องเล่า” และ “ความทรงจำร่วม” ที่เด่นชัด
- (6) เยาวชนในเครือข่ายได้พัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ส่งสารและผู้ผลิต
- (7) ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนคือร่วมแสดงความคิดเห็นและร่วมลงมือกระทำ ทั้งในระดับกิจกรรมและการบริหารจัดการเครือข่าย
- (8) มีการปรับประยุกต์ใช้ทั้งองค์ความรู้จากภายในและองค์ความรู้จากภายนอก
- (9) เยาวชนในเครือข่ายมีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายได้ด้วยตนเอง
- (10) ชุมชนมีพื้นที่สาธารณะที่เปิดโอกาสให้เยาวชนมีส่วนร่วมได้ตลอดเวลา
- (11) ในการสร้างเครือข่ายมีทั้งการใช้สื่อสมัยใหม่ควบคู่กับสื่อพิธีกรรมพื้นบ้าน
- (12) อายุของเครือข่ายเยาวชนมีอายุเกิน 7 ปี สถานภาพจัดว่าเข้มแข็ง

4.1.3 การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสร้างเครือข่ายเยาวชนของทั้งสองชุมชน การเปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างการสร้างเครือข่ายเยาวชนของทั้งสองชุมชน คณะผู้วิจัยได้ทำการเปรียบเทียบโดยนำเสนอในรูปแบบตารางเพื่อให้เห็นความเหมือนและความแตกต่างได้อย่างชัดเจน ดังตารางที่ 7.1 และตารางที่ 7.2 ในหน้า 211 ตามลำดับ

ความเหมือนในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของชุมชนบ้านโป่งขากและชุมชนบ้านส้มป่อย	
1.	ทุนที่ใช้ในการสร้างเครือข่ายคือทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคม
2.	มีสื่อบุคคลอยู่ภายในชุมชน
3.	ผู้มีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่ายมีทั้งผู้ใหญ่และเยาวชน
4.	มีการปรับประยุกต์ใช้ทั้งองค์ความรู้จากภายในและภายนอก
5.	มีพื้นที่สาธารณะสำหรับการมีส่วนร่วมภายในชุมชน
6.	ใช้สื่อแบบผสมผสาน ทั้งสื่อสมัยใหม่และสื่อพื้นบ้าน โดยสื่อที่มีบทบาทสูงสุดคือสื่อกิจกรรม

ตารางที่ 7.1: เปรียบเทียบความเหมือนในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของสองชุมชน

ความแตกต่างในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของชุมชนบ้านโป่งขากและชุมชนบ้านส้มป่อย	
ชุมชนบ้านโป่งขาก	ชุมชนบ้านส้มป่อย
1. การสร้างเครือข่ายเกิดจากคนนอกชุมชน	1. การสร้างเครือข่ายเกิดจากคนในชุมชน
2. สื่อบุคคลในชุมชนยังขาดทักษะในการถ่ายทอดหรือการสื่อสารกับกลุ่มเยาวชน	2. สื่อบุคคลในชุมชนมีทักษะในการถ่ายทอดหรือการสื่อสารกับกลุ่มเยาวชนสูง
3. สัดส่วนของเยาวชนที่เข้าร่วมในปัจจุบันคือเด็กโตและเด็กเล็กมากที่สุด	3. สัดส่วนของเยาวชนที่เข้าร่วมในปัจจุบันคือวัยรุ่นตอนต้นและตอนปลายมากที่สุด
4. เครือข่ายยังไม่มีเรื่องเล่าหรือความทรงจำร่วมที่เด่นชัด	4. เครือข่ายมีเรื่องเล่าหรือความทรงจำร่วมที่เด่นชัด
5. ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนมีในขั้นการวางแผน แสดงความคิดเห็น ปฏิบัติในระดับการทำกิจกรรม	5. ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนมีในขั้นการวางแผน การแสดงความคิดเห็น ปฏิบัติทั้งในระดับการทำกิจกรรมและการบริหารจัดการเครือข่าย
6. เยาวชนในเครือข่ายยังไม่มีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายด้วยตนเอง	6. เยาวชนในเครือข่ายมีศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายได้ด้วยตนเอง
7. พื้นที่สาธารณะสำหรับการมีส่วนร่วมยังคงเป็นพื้นที่สาธารณะเฉพาะกิจ	7. พื้นที่สาธารณะสำหรับการมีส่วนร่วมเป็นพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างตลอดเวลา
8. อายุของเครือข่ายไม่ถึง 1 ปี สถานภาพเพิ่งเริ่มต้น ปัจจัยจำเป็นคือความต่อเนื่องของกิจกรรม	8. อายุของเครือข่ายเกิน 7 ปี สถานภาพเข้มแข็ง ปัจจัยจำเป็นคือสมาชิกรุ่นใหม่เพื่อการสืบทอดในอนาคต

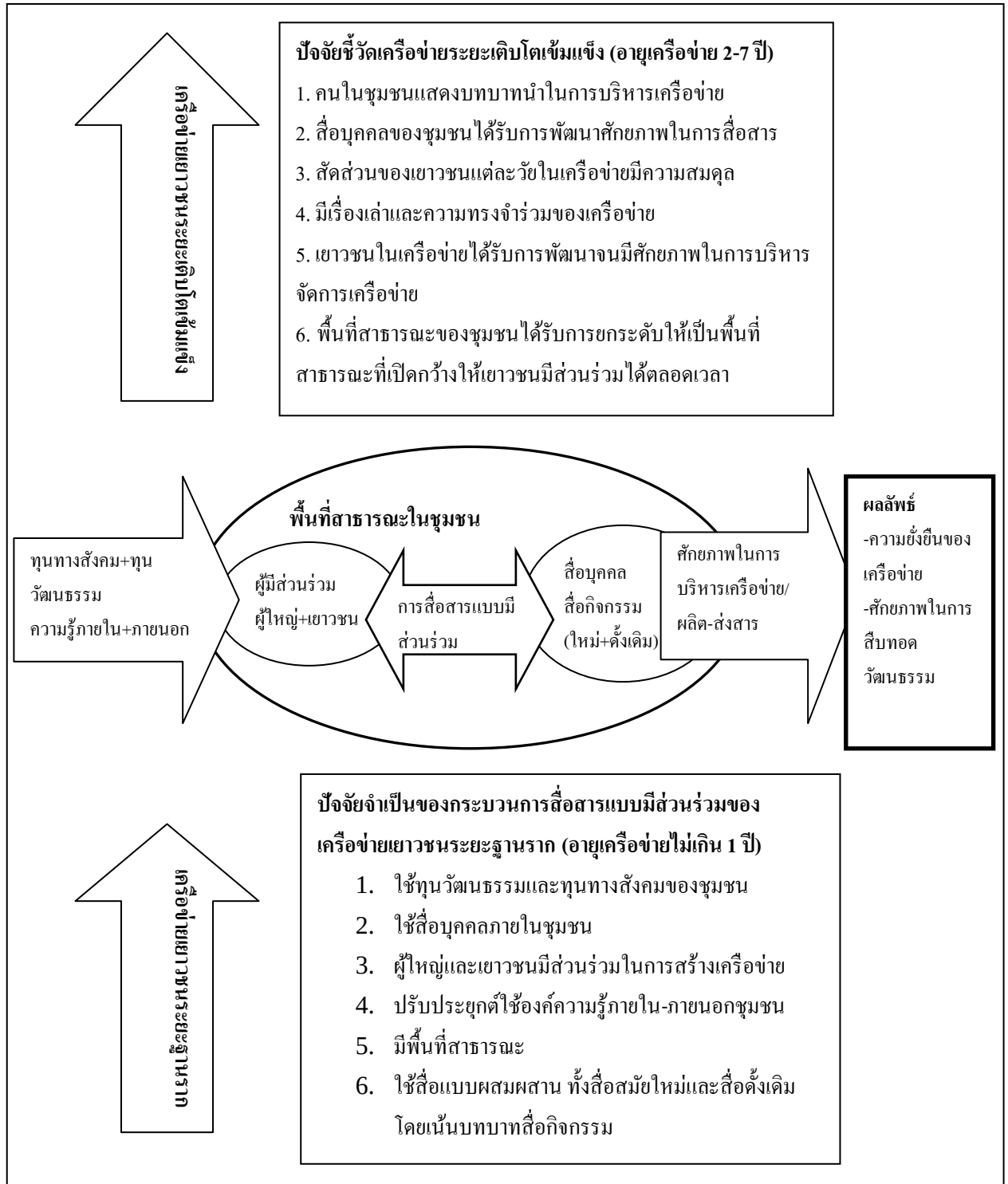
ตารางที่ 7.2: เปรียบเทียบความแตกต่างในการสร้างเครือข่ายเยาวชนของสองชุมชน

4.2 การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม การสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่องการสร้างเครือข่ายเยาวชนโดยใช้กลไกการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม พบปัจจัยที่เป็นปัจจัยจำเป็น (necessary factor) ในระยะรากฐานหรือการก่อตั้งเครือข่าย ประกอบด้วยปัจจัยจำเป็น 6 ประการคือ 1) ใช้ทั้งทุนวัฒนธรรมและทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน 2) ใช้สื่อบุคคลภายในชุมชน 3) ทั้งผู้ใหญ่และเยาวชนจะต้องมีส่วนร่วมในการสร้างเครือข่าย 4) ต้องรู้จักปรับประยุกต์ใช้ทั้ง

องค์ความรู้จากภายในชุมชนและจากภายนอกชุมชนควบคู่กัน 5) ต้องมีพื้นที่สาธารณะสำหรับการสร้างการมีส่วนร่วม และ 6) จะต้องมีการใช้สื่อแบบผสมผสาน ทั้งสื่อสมัยใหม่และสื่อพื้นบ้าน โดยสื่อที่มีบทบาทสูงสุดคือ สื่อกิจกรรม

โครงสร้างของแบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนระยะเติบโตเข้มแข็งจะต้องประกอบไปด้วยปัจจัยดังต่อไปนี้ 1) หากการสร้างเครือข่ายเกิดจากคนนอกชุมชน ในระยะที่สองนี้จะต้องดึงคนในชุมชนให้เข้ามาแสดงบทบาทนำในการบริหารจัดการเครือข่ายให้ได้ 2) ต้องพัฒนาศักยภาพในการสื่อสารและถ่ายทอดของสื่อบุคคลในชุมชนอย่างต่อเนื่อง 3) ต้องปรับสัดส่วนของเยาวชนในเครือข่ายให้มีความสมดุลทั้งเด็กเล็ก เด็กโต วัยรุ่นตอนต้น และวัยรุ่นตอนปลาย 4) เครือข่ายต้องพัฒนาเรื่องเล่าของเครือข่ายเพื่อสร้างความทรงจำร่วม 5) ต้องพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนในเครือข่ายจากการทำกิจกรรมร่วมกันไปสู่การบริหารจัดการเครือข่ายร่วมกัน 6) ต้องสร้างพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างสำหรับการมีส่วนร่วมของเยาวชนได้ตลอดเวลา

ทั้งหมดนี้ สามารถนำมาสร้างแบบจำลองกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ดังภาพที่ 7.1 หน้า 214

ภาพที่ 7.1: แบบจำลองโครงสร้างกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

การอภิปรายผลการวิจัย

ภายใต้หัวข้อนี้ คณะผู้วิจัยได้อภิปรายผลจากการวิจัย โดย พิจารณาร่วมกับแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถอภิปรายผลการวิจัยได้ทั้งสิ้น 6 ประเด็น แต่ละประเด็นมีสาระสำคัญดังต่อไปนี้

1. จุดเริ่มต้นของการสร้างเครือข่ายเยาวชนต้องเน้นสื่อกิจกรรมในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นมียุทธศาสตร์ประกอบหลายประการ ไม่ว่าจะเป็นผู้ที่มีส่วนร่วม ซึ่งในงานวิจัยชิ้นนี้ก็พบว่า การสร้างเครือข่ายเยาวชนนั้นต้องมีผู้ใหญ่และเยาวชนทำงานร่วมกันในจุดเริ่มต้น ระดับการมีส่วนร่วมของเยาวชนในระยะแรกสามารถเริ่มต้นจากการเข้าร่วมในการทำกิจกรรมก่อน แล้วค่อยๆ ยกระดับการมีส่วนร่วมให้สูงขึ้นได้ ประเด็นเพื่อเป็นจุดศูนย์กลางของการมีส่วนร่วมก็ต้องมีความชัดเจน แต่สิ่งที่เป็หัวใจสำคัญในระยะเริ่มต้นก็คือสื่อกิจกรรมเพื่อดึงเยาวชนให้เข้าร่วม ในที่นี้ สื่อกิจกรรมเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมจะต้องถูกออกแบบให้เหมาะสมกับเพศ วัย บริบททางสังคม และประเด็นที่น่าเสนอเพื่อการมีส่วนร่วม

กรณีของพื้นที่บ้านโป่งขาก คณะผู้วิจัยเน้นกิจกรรมเพื่อสร้างความสนุกสนานและสร้างทีมงานในระยะเริ่มต้น แล้วค่อยๆ สอดแทรกกิจกรรมตามเป้าหมายของการสืบทอดวัฒนธรรมเข้าไป ซึ่งเหมาะสมกับกลุ่มเยาวชนของพื้นที่บ้านโป่งขาก ซึ่งโดยมากเป็นเด็กโตที่ยังต้องการความสนุกสนานในการทำกิจกรรม ตื่นเต้นกับการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ซึ่งประเด็นนี้ก็สอดคล้องกับการศึกษาของรัตนวดี เศรษฐจิตร (2550) ที่ศึกษากลยุทธ์การสื่อสารในการใช้และขยายผลสื่อของเล่น-การละเล่นพื้นบ้าน สู่การพัฒนาสุขภาวะเด็กและชุมชนบ้านหนองหล่ม ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน ซึ่งพบว่าการพัฒนาสุขภาวะเด็กและชุมชนที่บ้านหนองหล่มนั้นมีการใช้สื่อกิจกรรมที่หลากหลายเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็น กิจกรรมการละเล่น การปลูกผักปลอดสาร หรือสระน้ำคุณธรรม

2. พื้นที่สาธารณะเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างเครือข่ายเยาวชน

ผลจากการดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ ได้ตอกย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของพื้นที่สาธารณะ (public sphere) ในขณะทำงานศึกษาของฮาเบอร์มาสได้ค้นพบว่าพื้นที่สาธารณะมีบทบาทสำคัญในการมารวมตัวกัน เพื่อแสดงบทบาทในฐานะพลเมืองของชนชั้นกลางผิวขาว พื้นที่สาธารณะในงานวิจัยชิ้นนี้ ก็มีบทบาทสำคัญในการเป็นพื้นที่ให้กลุ่มเยาวชนได้มารวมตัวกันทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และเรียนรู้การทำงานกลุ่มและการแก้ปัญหาาร่วมกัน ทั้งในกรณีของชุมชนบ้านโป่งขากที่คณะผู้วิจัยได้กำหนดหมายให้พื้นที่บางแห่งของชุมชน ได้แก่ โรงอาหารของโรงเรียน และศาลาชุมชน ให้เป็นพื้นที่สาธารณะสำหรับการเข้าร่วมกิจกรรมค่ายเยาวชน และเวทีชุมชน ส่วนกรณีของชุมชนบ้านส้มป่อย ประวั ดิศาสตร์การสร้างเครือข่ายได้แสดงให้เห็นถึงการดันรนต่อสู้ของเยาวชนและผู้ใหญ่ที่เกี่ยวข้องในการแสวงหาพื้นที่สาธารณะสำหรับการทำกิจกรรมได้อย่างสม่ำเสมอ

ข้อค้นพบจากทั้งสองพื้นที่ศึกษา แสดงให้เห็นว่า แม้ เยาวชนจะมีศักยภาพและความตั้งใจในการทำภารกิจบางอย่าง แต่ถ้าหากไม่มีพื้นที่สาธารณะที่มีความปลอดภัยให้กับเยาวชนแล้ว การรวมตัวก็จะกลายเป็นเรื่องยาก เพราะผู้ปกครองเองย่อมมีความกังวลใจต่อความปลอดภัยของบุตรหลาน แต่เมื่อมีการจัดสรรพื้นที่สาธารณะให้กับเยาวชนแล้ว ผู้ปกครองก็มีความสบายใจที่จะปล่อยให้บุตรหลานเข้าร่วมกิจกรรม ได้อย่างสม่ำเสมอ เยาวชนเองมีความต้องการพื้นที่สาธารณะเพื่อการรวมตัวกันอยู่แล้ว เนื่องจากในปัจจุบัน ลักษณะการดำเนินชีวิตส่งผลให้ลักษณะความเป็นปัจเจกเริ่มขยายไปถึงชุมชนท้องถิ่นด้วยเช่นกัน ดังนั้น เยาวชนจึงมักไม่มีโอกาสมารวมตัวกัน ต่างคนต่างอยู่ที่บ้านของตน ไม่ค่อยมีการรวมตัวกันเหมือนเยาวชนในอดีต ด้วยเหตุนี้

การสร้างเครือข่ายเยาวชน ผู้ใหญ่จึงต้องให้ความสำคัญกับการจัดสรรพื้นที่สาธารณะ เพราะเยาวชนมีอำนาจในการต่อรองต่ำ การต่อรองหรือเรียกร้องให้ได้มาซึ่งพื้นที่สาธารณะเพื่อการดำเนินกิจกรรมเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ต้องช่วยเหลือ

จากการวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยของรณชาติ บุตรแสนคม (2545) เรื่องเครือข่ายและกระบวนการทำข่าวของสำนักข่าวเด็กและเยาวชน “ขบวนการตาสับปะรด” ก็พบเช่นเดียวกันว่าพื้นที่สาธารณะเป็นปัจจัยสำคัญของเครือข่ายเยาวชน “ขบวนการตาสับปะรด” พื้นที่สาธารณะสำคัญของเครือข่ายเยาวชนขบวนการตาสับปะรดก็คือค่ายและสื่ออินเทอร์เน็ต ส่วนพื้นที่สาธารณะในงานวิจัยครั้งนี้คือพื้นที่ค่ายเยาวชนซึ่งจัดในโรงเรียนและโรงกลอง อย่างไรก็ตามพื้นที่สาธารณะในสื่อใหม่อย่างอินเทอร์เน็ตหรือพื้นที่สาธารณะแบบดั้งเดิม ต่างก็มีคุณลักษณะร่วมกันคือการเป็นพื้นที่เปิดสำหรับการมีส่วนร่วมของเยาวชน ให้ได้มาแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ทัศนะ ความคิดเห็น ความรู้สึก และประสบการณ์ต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งในชั้นนี้ จะเห็นได้ว่ากระบวนการแลกเปลี่ยนที่ว่ามานั้นเป็นหัวใจสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม เพราะจะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดคือการเกิดความเข้าใจร่วมกัน การได้มีส่วนร่วมในประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของกันและกัน

3. ศักยภาพในการบริหารจัดการ การสร้างกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง และศักยภาพในการสร้างสมาชิกใหม่คือปัจจัยชี้หน้าความยั่งยืนของเครือข่าย

เมื่อมีเครือข่ายเกิดขึ้นแล้ว คำถามต่อมาก็คือจะสามารถธำรงรักษาเครือข่ายดังกล่าวเอาไว้ได้อย่างไร ข้อค้นพบจากการศึกษาในครั้งนี้พบว่าปัจจัยสำคัญ 3 ประการที่ชี้หน้าความยั่งยืนของเครือข่ายได้ ปัจจัยแรกคือศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่าย ปัจจัยข้อที่สองคือการสร้างกิจกรรมที่มีความต่อเนื่อง และปัจจัยข้อสุดท้ายคือศักยภาพในการสร้างสมาชิกใหม่

ศักยภาพในการบริหารจัดการเครือข่ายโดยเยาวชนเองเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึงความเข้มแข็งของกระบวนการภายใน จากจุดเริ่มต้นที่ต้องอาศัยผู้ใหญ่ช่วยเหลือด้านการบริหารจัดการเครือข่าย หากเยาวชนได้เรียนรู้ทักษะการบริหารจัดการจนลงมือกระทำเองได้ และยังสามารถถ่ายทอดและส่งต่อองค์ความรู้ดังกล่าวให้เยาวชนรุ่นหลังได้ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นคือเครือข่ายเยาวชนสามารถเติบโตต่อไปได้จากการพึ่งพาตนเองของสมาชิกเป็นสำคัญ

การสร้างกิจกรรมที่มีความต่อเนื่องและมีความสม่ำเสมอก็มีความสำคัญ เพราะกิจกรรมเป็นสื่อที่ดึงให้สมาชิกได้มาพบปะและปฏิสัมพันธ์กัน ดังที่ปรากฏในงานวิจัยของรณชาติ (อ้างแล้ว) ที่มีกิจกรรมภายในเครือข่ายอย่างหลากหลาย และเช่นเดียวกันกับเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย ที่มีกิจกรรมต่อเนื่องหลากหลายรูปแบบทั้งกิจกรรมการฝึกซ้อม กิจกรรมการแข่งขัน และกิจกรรมการไหว้ครู

สำหรับปัจจัยข้อสุดท้ายคือศักยภาพในการสร้างสมาชิกใหม่นั้น ตามที่กาญจนา แก้วเทพ (2551: 14-15) ได้ระบุว่า ในการรวมตัวเป็นเครือข่ายนั้น สมาชิกในเครือข่ายแต่ละคนแต่ละฝ่ายจะต้องมีบทบาทหน้าที่ของตน ไม่ว่าจะเป็นตำแหน่งศูนย์กลาง ผู้ประสานงานหลัก ผู้ประสานงานย่อย และสมาชิก ทุกตำแหน่งล้วนมีความสำคัญทั้งสิ้น ผลจากการศึกษาเปรียบเทียบพื้นที่บ้านโป่งขวากและพื้นที่บ้านส้มป่อย สะท้อนถึงความสำคัญของสมาชิก เพราะถึงแม้ว่าจะมีศูนย์กลางและผู้ประสานงานที่มีความพร้อมในการ สร้างเครือข่าย แต่ถ้าหากไม่มีสมาชิกเข้าร่วม เครือข่ายย่อมเกิดขึ้นไม่ได้ ดังนั้น ศักยภาพของเครือข่ายในการสร้างสมาชิกใหม่เพื่อสร้างผู้สืบทอดก็เป็นเรื่องที่สำคัญเช่นเดียวกัน

4. พลังของเรื่องเล่าและความทรงจำร่วมในฐานะ “กาวประสานเครือข่าย”

ข้อมูลจากการศึกษากรณีเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย ได้สะท้อนถึงพลังของเรื่องเล่า (narrative) และความทรงจำร่วม (collective memory) อย่างชัดเจน ทั้งเรื่องเล่าและความทรงจำร่วมที่กลุ่มแกนนำ

เยาวชนรุ่นก่อตั้งเครือข่ายมีส่วนร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรคที่ต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องสถานที่ฝึกซ้อม ความขาดแคลนด้านวัสดุอุปกรณ์ จนทำให้กลุ่มเยาวชนและผู้ปกครองได้รวม กันแก้ไขปัญหามา ผ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ร่วมกันจนประสบความสำเร็จ เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมเหล่านี้ ได้ทำหน้าที่เป็น “กาวประสานเครือข่าย” ได้เป็นอย่างดี โดยการต่อยอดถึงความเปี่ยมล้นน้ำหนึ่งใจเดียวกันของเครือข่ายและพลังของการร่วมแรงร่วมใจกันในการแก้ไขปัญหามา พลังของเรื่องเล่าในการศึกษาครั้งนี้ สอดคล้องกับพลังของเรื่องเล่าที่ปรากฏในงานวิจัยของบุษยากร ตีระพุดติกุลชัย (2553) เรื่องกระบวนการสื่อสารเพื่อปรับเปลี่ยนความหมายในพิธีกรรมงานศพ ที่พบว่าเรื่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับการทำโครงการดเหล้าในงานศพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเล่าที่ว่าโครงการดเหล้าในงานศพทำให้ครอบครัวคนยากจนมีเงินเหลือจากการจัดงานจนนำไปซื้อรถไถและเก็บเป็นทุนการศึกษาให้ลูก หรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับการต้องอพยพย้ายถิ่นฐานเพื่อทำงานใช้หนี้จากการจัดงานศพ เรื่องเล่าลักษณะนี้เป็นพลังหนุนเสริมให้โครงการงานศพดเหล้าของชุมชนบ้านดงประสบความสำเร็จและมีความยั่งยืน เรื่องเล่าและความทรงจำร่วมของเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยก็เช่นเดียวกัน ที่เป็นพลังหนุนเสริมให้เครือข่ายยังคงประสานอยู่ได้ และในขณะเดียวกันก็ยังทำหน้าที่ในการหล่อหลอมเยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ที่เข้ามาเป็นสมาชิกของเครือข่ายในภายหลังให้เกิดความมุ่งมั่นในการฝึกฝน ไม่ทอดทิ้งโดยง่าย และมีความสามัคคีปรองดองกันภายในเครือข่าย

ทั้งนี้ หากวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่าก็จะพบว่ามีครบถ้วนทั้งในแง่ของข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เกี่ยวกับพัฒนาการของเครือข่าย และมิติเชิงอารมณ์ความรู้สึกที่สมาชิกในเครือข่ายสามารถนำมาแบ่งปันกันได้ การแบ่งปันเรื่องเล่าก็เป็นการสื่อสารเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คน ระหว่างกลุ่มระหว่างองค์กร ซึ่งความสัมพันธ์เหล่านี้ก็คือเนื้อในของความเป็นเครือข่ายนั่นเอง

5. การสร้างเครือข่ายด้านวัฒนธรรมต้องใช้ทั้งองค์ความรู้ภายในและองค์ความรู้ภายนอก

การศึกษาในครั้งนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้องค์ความรู้ช่วยในการสร้างเครือข่าย นั่นก็คือในกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ต้องใช้ทั้งองค์ความรู้ภายในชุมชนเอง ซึ่งอาจมีทั้งความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชน และองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาดั้งเดิม และองค์ความรู้ภายนอก ซึ่งเป็นความรู้ที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนร่วมกับบุคคลหรือองค์กรจากภายนอก ซึ่งในกรณีของงานวิจัยชิ้นนี้ องค์ความรู้ภายนอกก็คือความรู้เรื่องการทำค่ายเยาวชน การทำละครเวที และการผลิตหนังสือเล่มเล็ก ประเด็นนี้สอดคล้องกับข้อค้นพบของวิมลลักษณ์ ชูชาติ (2540) ที่ระบุถึงองค์ประกอบหลักของเครือข่ายการเรียนรู้เรื่องป่าไม้ คือ ศักยภาพของผู้นำในการเชื่อมโยงความรู้เก่าและใหม่เกี่ยวกับป่าไม้เพื่อระดมสรรพกำลังของสมาชิกในการจัดการป่าไม้ และการประสานภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับวิทยาการสมัยใหม่

คณะผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า โดยทั่วไปเมื่อพูดถึงประเด็นปัญหาด้านวัฒนธรรมและแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์หรือสืบทอดวัฒนธรรมดั้งเดิมให้คงอยู่นั้น โดยมากจะมุ่งเน้นไปที่องค์ความรู้ดั้งเดิม หรือองค์ความรู้ภายในชุมชนเป็นสำคัญ อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบในครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า ในการสื่อสารเพื่อสืบทอดด้านวัฒนธรรม ซึ่งในงานนี้เป็นการสร้างเครือข่ายด้านวัฒนธรรมวัฒนธรรมพื้นบ้านนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องนำองค์ความรู้จากภายนอก หรือองค์ความรู้สมัยใหม่เข้าเสริมกระบวนการ เพราะการสืบทอดด้านวัฒนธรรมมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือการดึงเยาวชนคนรุ่นใหม่ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสืบทอดวัฒนธรรม เยาวชนคนรุ่นใหม่มีลักษณะเฉพาะก็คือการอยู่ในท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) ดังนั้น การสาธิตให้เยาวชนได้เห็นว่าการสืบทอดทางวัฒนธรรมนั้น เยาวชนสามารถประยุกต์ใช้ทั้งความรู้ภายใน ความรู้ภายนอก ความรู้ดั้งเดิม ความรู้สมัยใหม่ร่วมกันได้ ก็จะทำให้เยาวชนมีความสุขกับการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญคือการเรียนรู้ว่าในโลกยุคปัจจุบัน หากเราต้องการรักษาและสืบทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านให้คงอยู่ต่อไป ต้องมีการปรับประยุกต์แนวคิดต่างๆ มาทำงานด้วยกัน และแนวคิดสร้างสรรค์ที่แปลกใหม่เพื่อสร้างกระบวนการทำงานร่วมกับเยาวชนจะทวีความสำคัญยิ่งขึ้นทั้งในปัจจุบันและในอนาคต

6. ความแตกต่างด้านการรับรู้และความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของคนแต่ละช่วงวัยเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาษาพื้นเมืองที่ใช้ในบ้านโป่งขวางคือภาษาลัวะ ซึ่งในบริบทของบ้านโป่งขวางนี้ ภาษาลัวะดังกล่าวแตกต่างจากภาษาลัวะที่ชาวเขาเผ่าลัวะใช้ เนื่องจากชาวบ้านโป่งขวางได้อพยพมาตั้งรกรากในพื้นที่ราบซึ่งเป็นที่ตั้งชุมชนในปัจจุบันมาเป็นเวลายาวนานแล้ว ดังนั้น ภาษาลัวะในนิยามของบ้านโป่งขวาง จึงเป็นภาษาคำเมืองที่มีการออกเสียงเพี้ยนไป หรือมีคำศัพท์เฉพาะที่บัญญัติขึ้นใช้เอง แต่ในการรับรู้ของชาวบ้านโป่งขวางและชาวชุมชนใกล้เคียง ถือว่าภาษาคำเมืองที่ชาวบ้านโป่งขวางใช้สนทนากันเหล่านี้เป็นภาษาลัวะ ทั้งนี้ ลักษณะดังกล่าวสามารถอธิบายได้ด้วยแนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (identity) ตามแนวทางของวัฒนธรรมศึกษา ที่เห็นว่าการสร้างอัตลักษณ์หรือตัวตน ในหลายกรณีกระทำด้วยการชี้ถึงความแตกต่าง (differences) ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดการจำแนกกระหว่างความเป็นพวกเรา (us) และพวกเขา (otherness) ซึ่งสิ่งที่คณะผู้วิจัยค้นพบในกรณีของชุมชนบ้านโป่งขวางก็คือ ในระยะแรกของการเข้าไปศึกษาบริบทชุมชน กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ ผู้สูงอายุ ผู้ใหญ่เป็นกลุ่มที่รู้สึกภาคภูมิใจในการสืบทอดเชื้อสายชาวลัวะของตน ยังคงพูดภาษาลัวะบ้านโป่งขวาง ไม่ว่าจะเป็นการสนทนากันเองภายในกลุ่มหรือการสนทนากับคนภายนอก ในขณะที่วัยรุ่นคนหนุ่มสาวกลับพยายามปรับสำเนียงของตนให้ใกล้เคียงภาษาคำเมืองที่คนเหนือโดยทั่วไปสนทนา แต่กลุ่มเด็กวัยรุ่นและเยาวชนนั้น จะพูดภาษาดังกล่าวเฉพาะในชุมชน แต่เมื่อสนทนากับคนนอกชุมชน เช่น การสนทนากับ คณะผู้วิจัย วัยรุ่นและเยาวชนเหล่านี้เลือกที่จะสนทนาด้วยภาษากลางมากกว่า ประเด็นนี้สะท้อนให้เห็นว่าในคน 3 กลุ่มนี้ มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของความเป็นชนเผ่าลัวะแตกต่างกันออกไป

กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มผู้ใหญ่มีความรู้สึกภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนมากและไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ของตนเพื่อให้สอดคล้องกับคนกลุ่มอื่นๆ ในขณะที่กลุ่มหนุ่มสาวนั้นอ้างอิงอัตลักษณ์ของตนในฐานะ “คนเมือง” หรือชาวเหนือ มากกว่าอัตลักษณ์ความเป็นชนเผ่าลัวะ ส่วนกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนเป็นกลุ่มที่แสดงให้เห็นถึงความรู้สึกแปลกแยกจากอัตลักษณ์ความเป็นชนเผ่าลัวะมากที่สุด ตัวแทนกลุ่มวัยรุ่นหลายคนให้ข้อมูลว่าฟังภาษาลัวะที่ผู้สูงอายุหรือผู้ใหญ่โดยมากพูดได้เข้าใจ แต่มีคำศัพท์บางคำที่ไม่รู้จัก ซึ่งก่อนหน้านี้ก็ไม่เคยสนใจอยากรู้ว่าคำเหล่านั้นหมายความว่าอย่างไร จนกระทั่ง คณะผู้วิจัยเข้าพื้นที่ทำกิจกรรมค่ายเยาวชน และเมื่อให้เยาวชนลองพูดภาษาลัวะระหว่างทำกิจกรรม กลุ่มเด็กวัยรุ่นโดยมากจะเจินอาย ส่วนกลุ่มที่กล้าพูดและมีความสนุกสนานที่ได้ฝึกพูด ภาษาลัวะเป็นกลุ่มเด็กโตและเด็กเล็ก แต่ก็พบว่าทั้งเด็กโตและเด็กเล็กในปัจจุบันนั้นถึงแม้จะฟังภาษาลัวะของชุมชนรู้เรื่อง แต่เริ่มไม่รู้จักคำศัพท์ดั้งเดิมหลายคำ รวมถึงไม่สามารถพูดภาษาลัวะด้วยสำเนียงดั้งเดิมได้ ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยประเมินว่า สำหรับกลุ่มวัยรุ่นและเยาวชนแล้ว อัตลักษณ์ความเป็นชนเผ่าลัวะเป็นสิ่งที่ เยาวชนมองว่าไม่ตอบสนองต่อบริบทในปัจจุบันของตน เด็กวัยรุ่นที่มาเรียนต่อในตัวเมืองจะอ้างอิงตนเองกับอัตลักษณ์ความเป็นคนเมืองหรือความเป็นชาวไทย มากกว่า ทั้งนี้การเป็นชาวไทย (การพูดภาษากลาง) เป็นอัตลักษณ์ที่กลุ่มวัยรุ่นต้องการอ้างอิงมากพอๆ กับการเป็นคนเหนือ ผ่านการแสดงออกโดยการพยายามพูดภาษากลางกับคณะผู้วิจัย (ในขณะที่คณะผู้วิจัยพยายามพูดภาษาเหนือขณะลงพื้นที่) สิ่งเหล่านี้ เป็นลักษณะของการกลืนกลายทางวัฒนธรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งวัฒนธรรมขนาดใหญ่มักมีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมขนาดเล็ก

ด้วยเหตุนี้ การสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการแสดงออกและเน้นย้ำให้เยาวชนเห็นว่าอัตลักษณ์ของตนในฐานะคนท้องถิ่นนั้นเป็นเอกลักษณ์ที่น่าชื่นชมและเป็นข้อดี เมื่อมีคนยอมรับและยกย่อง เยาวชนซึ่งเดิมเคยรู้สึกไม่มั่นใจกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ก็จะมี ความมั่นใจและความภาคภูมิใจมากขึ้นตามลำดับ ดังผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่ากลุ่มเยาวชนที่เข้าร่วมโครงการค่ายเยาวชนที่จัดขึ้นนั้น มีความภาคภูมิใจต่ออัตลักษณ์ความเป็นชาวลัวะ กล้าใช้ภาษาถิ่นของ

ตนมากขึ้นกว่าเดิม รวมถึงยังมีแนวคิดชักชวนให้เพื่อนๆ ที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมค่ายหันมาพูดภาษาลัวะให้มากขึ้นด้วย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคตดังต่อไปนี้

1. ประเด็นวิจัยที่ควรมีการศึกษาต่อก็คือกระบวนการพัฒนาเยาวชนเพื่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการเครือข่าย เนื่องจากทักษะในการบริหารจัดการเครือข่ายนั้นถือเป็นตัวชี้วัดสำคัญของความยั่งยืน (sustainability) ของเครือข่ายเยาวชนที่ก่อตั้งขึ้น
2. ในกรณีที่มีผู้สนใจทำงานวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเครือข่ายเยาวชนในลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หากเยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความแตกต่างเรื่องช่วงวัยค่อนข้างมาก เช่น กลุ่มเด็กวัยรุ่น กลุ่มเด็กโต และกลุ่มเด็กเล็ก ในช่วงเริ่มต้นกระบวนการ ผู้ดำเนินงานควรแยกจัดกิจกรรมสำหรับเยาวชนแต่ละกลุ่มเป็นการเฉพาะก่อน แล้วจึง มีกิจกรรมร่วมกัน โดยกิจกรรมที่ควรจัดให้กลุ่มเด็กวัยรุ่นคือการทำกระบวนการเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันเกี่ยวกับเป้าหมายร่วมของโครงการ และการฝึกอบรมบทบาทผู้นำ และบทบาทความเป็นพี่ให้กับกลุ่มวัยรุ่น ทั้งนี้ เพื่อกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบต่อโครงการและรู้สึกเป็นเจ้าของในกิจกรรมที่กำลังดำเนินการ ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมในระดับสูงสุด
3. หลังจากเสร็จสิ้นโครงการวิจัยกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ควรจะมีโครงการต่อเนื่องอื่นๆ ที่เข้าไปช่วยทำให้เยาวชนมีความเข้มแข็ง มีความสามารถที่จะนำพาและร่วมมือกันในกลุ่มเยาวชนของตนเอง อาทิ โครงการฝึกความเป็นผู้นำ โครงการฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์และวางแผน หรือแม้กระทั่งโครงการที่สานต่อ หรือต่อยอดความรู้ในเรื่องของประเพณีและศิลปวัฒนธรรมต่างๆ เช่น ศิลปะการตีกลองปู้จา เพลงขอ เพลงพื้นบ้าน เป็นต้น

ผลผลิต

ผลผลิตจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ มี 2 ลักษณะคือ

1. **ผลงานบทความการวิจัย** เรื่องกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเครือข่ายเยาวชนในการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่น ขณะนี้ได้นำเสนอต่อกองบรรณาธิการวารสารวิชาการ “วารสารศาสตร์” คณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และอยู่ระหว่างรอผลการตอบรับการตีพิมพ์
2. **ผลงานเชิงสาธารณะ** ผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ กระบวนการในการทำวิจัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำเวทีชุมชน 2 ครั้ง ส่งผลให้เกิดความร่วมมือกันระหว่างคณะอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนบ้านโป่งขวางกับอาจารย์เกรียงศักดิ์ สันเทพและเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อย ในการสร้างเครือข่ายเยาวชนเพื่อสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกัน โดยอาจารย์เกรียงศักดิ์และเครือข่ายเยาวชนบ้านส้มป่อยจะได้ให้ความร่วมมือด้านการเป็นวิทยากรสอนการตีกลองปู้จา รวมถึงการแสดง และ การเล่นดนตรีพื้นเมือง (รายละเอียดแสดงไว้ในภาคผนวก)

คณะผู้วิจัยได้มอบหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับผู้เข้าร่วมเวทีชุมชนครั้งที่ 2 ชุมชนและโรงเรียนบ้านโป่งขวาง รวม 250 เล่ม มอบหนังสือให้โรงเรียนต่างๆ ในจังหวัดลำปาง โดยผ่านช่องทางสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจังหวัดลำปาง จำนวน 150 เล่ม เผยแพร่ให้กับนักวิชาการและผู้สนใจในการประชุมวิชาการประจำปี 2555 “กระบวนการทัศน์ใหม่ของสื่อการศึกษาไทย” โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย จำนวน 50 เล่ม นอกจากนี้อาจารย์สมคิด มาหล้า ผู้อำนวยการ โรงเรียนเชียงราย

วิทยา ต.พระบาทวังตวง อ.แม่พริก จ.ลำปาง ได้เข้าร่วมสังเกตการณ์การทำเวทีคืนข้อมูลสู่ชุมชน และรับ
มอบหนังสือบันทึกชุมชนทรัพยากรวัฒนธรรมท้องถิ่นจำนวน 10 เล่ม ไปเผยแพร่ที่ห้องสมุดโรงเรียนเชียงรายวิทยา
ด้วย